

III. PRZEGLĄD ORZECZNICTWA

Wyrok TSUE z 13 listopada 2019 r. w sprawie C-2/18 – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė¹

Zwalczanie niedozwolonych praktyk handlowych w sektorze mleka i przetworów mlecznych

Zgodność z prawem Unii Europejskiej zakazu płacenia różnych cen producentom mleka surowego należącym do grupy utworzonej według sprzedawanej ilości dziennej oraz zakazu obniżania cen bez uzasadnienia

1. Artykuł 148 ust. 4 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylającego rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007, zmienionego rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/2393 z dnia 13 grudnia 2017 r., należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się on uregulowaniu krajowemu takiemu jak przewidziane w art. 3 ust. 3 pkt 1 Lietuvos Respublikos Ūkio subjektų, perkančių-parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių pieno gaminius, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymas Nr. XII-1907 (ustawy nr XII-1907 Republiki Litewskiej zakazującej nieuczciwych praktyk litewskich podmiotów gospodarczych skupujących i sprzedających mleko surowe oraz prowadzących obrót produktami mlecznymi) z dnia 25 czerwca 2015 r., zmienionej ustawą z dnia 22 grudnia 2015 r., które w celu zwalczania nieuczciwych praktyk handlowych zakazuje podmiotom skupującym mleko surowe płacenia różnej ceny zakupu producentom, których należy uznać za należących do tej samej grupy pod względem sprzedawanej dziennej ilości mleka surowego o tym samym składzie i jakości oraz dostarczanego na tych samych warunkach, o ile uregulowanie to jest odpowiednie dla zapewnienia realizacji zamierzonego celu i nie wykracza poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia, co powinien ustalić sąd odsyłający.

¹ Wyrok TSUE z 13 listopada 2019 r., sygn. akt: C-2/18, Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė, ECLI:EU:C:2019:962.

2. Artykuł 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013, zmienionego rozporządzeniem 2017/2393, należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się on uregulowaniu krajowemu takiemu jak przewidziane w art. 3 ust. 3 pkt 3 i art. 5 ustawy nr XII-1907 Republiki Litewskiej z dnia 25 czerwca 2015 r. zakazującej nieuczciwych praktyk litewskich podmiotów gospodarczych skupujących i sprzedających mleko surowe oraz prowadzących obrót produktami mlecznymi, zmienionej ustawą z dnia 22 grudnia 2015 r., które w celu zwalczania nieuczciwych praktyk handlowych zakazuje podmiotowi skupującemu mleko surowe obniżania bez uzasadnienia ceny uzgodnionej z producentem i uzależnia każde obniżenie ceny o ponad 3% od uzyskania zezwolenia właściwego organu krajowego.

1. Wprowadzenie

Sposób funkcjonowania łańcucha dostaw żywności wpływa na sytuację każdego europejskiego konsumenta. Uczciwe i zrównoważone relacje między poszczególnymi uczestnikami tego łańcucha wpływają bowiem na odpowiednią podaż, jakość i cenę oferowanych środków spożywczych, co przyczynia się do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego. Procesy koncentracji uczestników unijnego rynku doprowadziły jednak do zmian strukturalnych w łańcuchu dostaw żywności, które skutkują różnymi poziomami siły przetargowej i zakłóceniami równowagi ekonomicznej w stosunkach handlowych między podmiotami tego łańcucha. Prowadzi to do nieuczciwych praktyk handlowych, rozumianych jako praktyki rażąco odbiegające od dobrego postępowania handlowego, sprzeczne z zasadą dobrej wiary i uczciwego obrotu oraz jednostronnie stosowane przez jednego partnera handlowego wobec jego kontrahenta².

Problem nieuczciwych praktyk handlowych dotyczy w szczególności sektora rolnego z uwagi na specyfikę produktów rolnych, które szybko się psują. Konieczność ich zbycia stawia bowiem producentów rolnych w trudnej sytuacji. Zakłócenie równowagi pomiędzy uczestnikami łańcucha dostaw może prowadzić do nadużyć w zawieranych przez nich transakcjach. Szczególnie narażeni na to są producenci mleka surowego.

Państwa członkowskie Unii Europejskiej stanęły więc przed wyzwaniem podjęcia działań legislacyjnych mających na celu ochronę producentów rolnych przed stosowaniem wobec nich nieuczciwych praktyk handlowych. Działania te są prowadzone głównie w obszarze prawa ochrony konkurencji³.

² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Zwalczanie nieuczciwych praktyk handlowych w ramach łańcucha dostaw produktów spożywczych, realizowanych między przedsiębiorstwami”, KOM (2014) 0472, wersja ostateczna.

³ Szerzej o rozwiązaniach przyjętych w wybranych państwach członkowskich UE w celu przeciwdziałania stosowaniu nieuczciwych praktyk handlowych, w tym w Polsce: I. Lipińska,

Przyjmowanie norm krajowych wprowadzających wyższy poziom ochrony niż przewidziany w prawie unijnym nie jest jednak możliwe w przypadku harmonizacji wyczerpującej⁴. Natomiast wobec braku w prawie UE postanowień harmonizujących daną dziedzinę państwa członkowskie zachowują kompetencję do stanowienia w niej regulacji krajowych. Regulacje te powinny być jednak zgodne z Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁵. W takim przypadku zatem państwa członkowskie nie mogą przyjmować przepisów krajowych niezgodnych z zasadami traktatowymi⁶.

Powyższe reguły mają w pełni zastosowanie do obszaru Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). Z utrwalonego orzecznictwa Trybunału w sprawach rolnych wynika bowiem, że jeżeli przepisy o wspólnej organizacji rynków rolnych (WORR) mogą być postrzegane jako tworzące kompletny system, to państwa członkowskie nie mają już kompetencji w danej dziedzinie, chyba że prawo UE wprost stanowi inaczej⁷. W doktrynie formułowane są nawet poglądy, że jeżeli dany produkt rolny został objęty WORR, to nie może być już przedmiotem krajowych regulacji⁸.

2. Stan faktyczny, ramy prawne i pytania skierowane do Trybunału

Przedmiotem wyroku Trybunału w sprawie prejudycjalnej C-2/18 była ocena zgodności z prawem UE przepisów ustawy Republiki Litewskiej zakazującej nieuczciwych praktyk litewskich podmiotów gospodarczych skupujących i sprzedających mleko surowe oraz prowadzących obrót produktami mlecznymi⁹. Przepisy te przewidują ograniczenia w zakresie swobodnego kształtowania umów sprzedaży mleka surowego, tj. zakazują płacenia przez podmioty skupujące mleko surowe różnych cen producentom, których należy uznać za należących do tej samej grupy pod względem dziennej ilości sprzedawanego mleka surowego o identycznym składzie i jakości, dostarczanej na tych samych warunkach¹⁰, oraz zakazują obniżania bez uzasadnienia ceny uzgodnio-

Producent rolny wobec nieuczciwych praktyk rynkowych – wybrane zagadnienia prawne, „Przegląd Prawa Rolnego” 2017, nr 2, s. 61–76.

⁴ D. Miąsik, *Komentarz do art. 36 TFUE*, w: D. Miąsik, N. Pótorak (red.), *Komentarz do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, t. I, Warszawa 2012, s. 618.

⁵ Dz. Urz. UE C 202, s. 47.

⁶ A. Jurcewicz, *Traktatowe podstawy unijnego prawa rolnego w świetle orzecznictwa. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2012, s. 150.

⁷ Wyrok TSUE z 13 marca 1984 r., sygn. akt: C-16/83, Prantl, ECLI:EU:C:1984:101, pkt 13.

⁸ „If a product is subject to a common market organization, it can no longer be subject to national regulation” – J.H. Danielsen, *EU agricultural law*, Alphen aan den Rijn 2013, s. 54.

⁹ Ustawa nr XII-1907 Republiki Litewskiej z 25 czerwca 2015 r. zakazująca nieuczciwych praktyk litewskich podmiotów gospodarczych skupujących i sprzedających mleko surowe oraz prowadzących obrót produktami mlecznymi, TAR z 2015 r., poz. 11209 ze zm. [dalej: litewska ustawa].

¹⁰ Zgodnie z art. 2 ust. 5 litewskiej ustawy sprzedawcy mleka surowego dzielą się na dziesięć grup według dziennej ilości sprzedawanego mleka surowego o naturalnej zawartości tłuszczu, wyrażonej w kilogramach. Artykuł 3 ust. 3 tej ustawy przewiduje, że podmiotowi skupującemu mleko surowe zakazuje się co do zasady stosowania różnych cen zakupu w umowach sprzedaży

nej z producentem przez podmioty skupujące mleko surowe. Przepisy litewskie uzależniają także każde obniżenie ceny o ponad 3% od uzyskania zezwolenia właściwego organu krajowego (pkt 16 wyroku).

Celem przyświecającym ustawodawcy litewskiemu było zwalczanie nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez podmioty skupujące mleko surowe wobec strony uważanej za słabszą, tj. producentów mleka surowego. Przyjęcie tych przepisów wynikało z sytuacji panującej na rynku mleka surowego na Litwie. Sektor ten jest jedną z najważniejszych gałęzi produkcji rolnej na Litwie, wytwarzającą ok. 2% całkowitego produktu krajowego brutto. Mimo to siła przetargowa producentów mleka jest ograniczona ze względu na ich niewielkie rozmiary w porównaniu z przetwórcami. W świetle danych liczbowych za rok 2015 74% litewskich producentów mleka surowego posiada od jednej do pięciu krów, podczas gdy 97% mleka przetwarza sześć przedsiębiorstw. Ponadto współpraca między producentami mleka na Litwie jest słabo rozwinięta. Nie istnieje żadna uznana organizacja producentów mleka surowego¹¹. Średnia cena zakupu mleka surowego na Litwie jest jedną z najniższych w UE (pkt 23 wyroku). Jak wyjaśnił sąd odsyłający, przed przyjęciem litewskiej ustawy podmioty skupujące jedynie informowały producentów mleka o cenie skupu, nie poddając jej negocjacom (pkt 24 wyroku).

Wniosek prejudycjalny do Trybunału w tej sprawie został złożony przez Trybunał Konstytucyjny Republiki Litewskiej w kontekście procedury kontroli zgodności z Konstytucją przepisów litewskiej ustawy regulujących zwalczanie niedozwolonych praktyk handlowych w dostawach mleka surowego. Postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym zostało wszczęte na wniosek grupy posłów do Sejmu Republiki Litewskiej, którzy argumentowali, że przepisy ww. ustawy ograniczają uprawnienia stron umowy sprzedaży mleka surowego do określenia podstawowych elementów tej umowy, takich jak cena lub ilość, i z tego powodu nie zapewniają swobody zawierania umów ustanowionej w litewskiej Konstytucji.

Badając zgodność przepisów ww. ustawy z Konstytucją, Trybunał Konstytucyjny nabrał wątpliwości co do ich zgodności z prawem UE, a mianowicie z art. 148 ust. 4¹²

mleka surowego przy zakupie mleka, które spełnia wymogi jakości określone w zarządzeniu ministra rolnictwa, względem tej samej grupy sprzedawców w sytuacji, gdy warunki dostawy mleka podmiotowi skupującemu są takie same. Przepis ten zakazuje także nieuzasadnionego obniżania ceny zakupu mleka.

¹¹ Na temat roli uznanych organizacji producentów i innych form integracji rolników we wzmocnieniu siły przetargowej producentów rolnych: B. Velazquez, B. Buffaria, *Policy measures and bargaining power along the food chain, a review to help assessing the way ahead*, „Italian Review of Agricultural Economics” 2016, nr 1, s. 31–38.

¹² Artykuł 148 ust. 4 akapit pierwszy rozporządzenia nr 1308/2013 ustanawia zasadę, zgodnie z którą wszystkie elementy umów o dostawy mleka surowego, w tym ceny, są swobodnie negocjowane. Jednocześnie w akapicie drugim ust. 4 przewidziano określone wyjątki od tej zasady. Zgodnie z tym przepisem bowiem państwo może zobowiązać strony do uzgodnienia związku między określoną ilością dostarczoną a ceną, która ma być zapłacona za taką dostawę, oraz określić

rozporządzenia UE nr 1308/2013¹³. Z uwagi na to postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału w Luksemburgu z pytaniami prejudycjalnymi mającymi na celu ustalenie zgodności przepisów litewskiej ustawy z art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013¹⁴. Sąd odsyłający potrzebował głównie ustalić, czy owej zasady swobody negocjacji umów wynikającej z art. 148 ust. 4 nie można ograniczyć w celu wzmocnienia siły przetargowej rolników w sektorze mleczarskim w stosunku do podmiotów skupujących mleko oraz w celu zapobiegania nieuczciwym praktykom handlowym (pkt 25 wyroku).

Pierwsze pytanie sądu odsyłającego dotyczyło zatem tego, czy art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on uregulowaniu krajowemu, takiemu jak przewidziane w litewskiej ustawie, które zakazuje podmiotom skupującym mleko surowe płacenia różnej ceny zakupu producentom, których należy uznać za należących do tej samej grupy pod względem dziennej ilości sprzedawanego mleka surowego o identycznym składzie i jakości, dostarczanej na tych samych warunkach.

Z kolei w drugim pytaniu sąd odsyłający zmierzał do ustalenia, czy art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on uregulowaniu krajowemu takiemu jak przewidziane w litewskiej ustawie, które zakazuje podmiotowi skupującemu mleko surowe obniżania bez uzasadnienia ceny uzgodnionej z producentem i uzależnia każde obniżenie ceny o ponad 3% od uzyskania zezwolenia właściwego organu krajowego.

3. Rozstrzygnięcie Trybunału. Komentarz

Udzielenie odpowiedzi na pytania sądu odsyłającego wymagało w pierwszej kolejności ustalenia przez Trybunał zakresu harmonizacji przyjętego w przepisach rozporządzenia nr 1308/2013 w odniesieniu do stosunków umownych w sektorze mleka i przetworów mlecznych. Jak już bowiem wskazano, harmonizacja wyczerpująca wy-

minimalny okres obowiązywania mający zastosowanie wyłącznie do pisemnych umów między rolnikami a pierwszymi podmiotami skupującymi mleko surowe.

¹³ Rozporządzenie nr 1308/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady z 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007 (Dz. Urz. UE L 347, s. 671).

¹⁴ Kierując wniosek prejudycjalny do Trybunału w ramach oceny zgodności z Konstytucją przepisów krajowych, litewski Trybunał Konstytucyjny zaznaczył: „[...] ponieważ rynek wewnętrzny i rolnictwo należą do dziedzin kompetencji dzielonej między Unią i państwami członkowskimi, uregulowanie krajowe dotyczące tych dziedzin, w tym konstytucję litewską i jej art. 46 akapit pierwszy, należy interpretować zgodnie z przepisami Unii dotyczącymi tych dziedzin. W związku z tym sąd odsyłający zwraca się o wykładnię art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 [...]”. Por. pkt 21 wyroku TSUE w sprawie C-2/18.

klucza możliwość przyjęcia przez państwa członkowskie przepisów krajowych wprowadzających wyższy poziom ochrony niż zapewniony przez ustawodawcę unijnego.

Poddany wykładni Trybunału art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 ustanawia swobodę negocjowania wszystkich elementów umów o dostawę mleka surowego zawieranych przez rolników, nabywców mleka surowego lub przetwórców mleka surowego. Zgodnie z ww. przepisem swoboda negocjacji obejmuje również ceny do zapłaty za dostawę mleka. W świetle tego przepisu strony powinny mieć możliwość ustalenia ceny sprzedaży mleka surowego w wyniku swobodnych negocjacji, a zwłaszcza konfrontacji podaży i popytu na danym rynku.

Trybunał poddał analizie przepisy rozporządzenia nr 1308/2013, a w szczególności art. 148 ust. 4, aby ustalić, czy przyjmując je, UE wykonała w wyczerpujący sposób swoje kompetencje w tej dziedzinie (pkt 42–45 wyroku).

Warto przypomnieć, że WPR należy zgodnie z art. 4 ust. 2 lit. d) Traktatu do kompetencji dzielonej między UE a jej państwami członkowskimi. W konsekwencji państwa członkowskie dysponują kompetencją prawodawczą umożliwiającą im wykonywanie ich uprawnień legislacyjnych w zakresie, w jakim UE nie wykonała swojej kompetencji (art. 2 ust. 2 TFUE)¹⁵.

Analizując zakres harmonizacji na gruncie rozporządzenia nr 1308/2013 w dziedzinie stosunków umownych między stronami umowy o dostawę mleka surowego, Trybunał wskazał na wstępie, że sytuacja na litewskim rynku mleka skłoniła ustawodawcę krajowego do przyjęcia ustawy, której celem jest ochrona praw i uzasadnionych interesów słabszej strony umowy, a mianowicie producentów mleka surowego, poprzez zakazanie podmiotom gospodarczym stosowania nieuczciwych praktyk i ustanowienie wielu powiązanych z tym wymogów (pkt 38 wyroku).

W tym zakresie zastosowanie znajduje utrwalone orzecznictwo, zgodnie z którym ustanowienie WORR nie stoi na przeszkodzie temu, aby państwa członkowskie stosowały zasady krajowe, które realizują inny cel interesu ogólnego niż cele wyznaczone przez WORR, nawet jeżeli zasady te mogą mieć wpływ na funkcjonowanie rynku wewnętrznego w danym sektorze¹⁶.

Należy jednak zwrócić uwagę, że przyjmowanie przepisów krajowych realizujących inny cel niż cel przyświecający przepisom unijnym zakłada brak harmonizacji wyczerpującej na poziomie przepisów UE w odniesieniu do celów powoływanych przez ustawodawcę krajowego.

Ustalając zatem zakres harmonizacji na gruncie rozporządzenia nr 1308/2013 w dziedzinie stosunków umownych między stronami umowy pisemnej o dostawę mleka surowego, a w szczególności w zakresie procesu negocjacji tej umowy, Trybunał doszedł do wniosku, że motywy preambuły¹⁷ do rozporządzenia nr 1308/2013 wskazu-

¹⁵ Por. wyrok TSUE z 19 września 2013 r., sygn. akt: C-373/11, Panellinos Sindesos Viomikhanion Metapoiisis Kapnou, ECLI:EU:C:2013:567, pkt 26.

¹⁶ Wyrok TSUE z 23 grudnia 2015 r., sygn. akt: C-333/14, Scotch Whisky Association i in., ECLI:EU:C:2015:845, pkt 26.

¹⁷ Por. motyw 138 preambuły do rozporządzenia nr 1308/2013.

ją co prawda na przyświecający temu rozporządzeniu cel unikania „pewnych nieuczciwych praktyk handlowych” (pkt 48 wyroku), jednak nie pozwalają na wykazanie, że cel zwalczania nieuczciwych praktyk przyświecający przepisom litewskim jest objęty rozporządzeniem nr 1308/2013, tym bardziej że rozporządzenie to nie obejmuje tych praktyk jako całości, nie reguluje ich ani nawet nie identyfikuje (pkt 49 wyroku).

Trybunał odniósł się również do celów WPR i dodał, że interpretowanie art. 148 rozporządzenia nr 1308/2013 jako zakazującego państwom członkowskim przyjmowania jakichkolwiek środków mających na celu zwalczanie nieuczciwych praktyk w sektorze mleka i przetworów mlecznych byłoby sprzeczne z celami WPR, zwłaszcza z celami zapewnienia odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej oraz skutecznej konkurencji na rynkach produktów rolnych (pkt 50 wyroku)¹⁸.

Dodatkowo Trybunał zaznaczył, odwołując się do wyroku w sprawie C-137/00 Milk Marque Ltd i National Farmers' Union¹⁹, że w dziedzinie regulowanej wspólną organizacją rynku mleka i przetworów mlecznych władze krajowe zachowują kompetencję do stosowania własnego prawa konkurencji do spółdzielni producentów mleka zajmującej silną pozycję na rynku krajowym.

Odnosząc się do wyroku w sprawie C-137/00, należy jednak zwrócić uwagę, że nawet jeśli nie jest wykluczona aktywność prawodawcza państw członkowskich w kwestii ochrony konkurencji na rynkach współtworzących WRR, to działalność ta podlega limitowaniu poprzez wykluczenie wprowadzania takich rozwiązań, które pozostają w sprzeczności lub w praktyce ograniczają działanie WRR²⁰. Cele WPR i prawo pochodne służące tworzeniu i zapewnieniu prawidłowego funkcjonowania WRR wykluczają zatem stosowanie sprzecznych z nimi przepisów krajowych, w tym dotyczących ochrony konkurencji na rynkach krajowych²¹.

Trybunał odniósł się także do dyrektywy nr 2019/633²², która weszła w życie 30 kwietnia 2019 r., i wyjaśnił, że fakt jej niedawnego przyjęcia potwierdza brak wyczerpującej harmonizacji w dziedzinie walki z nieuczciwymi praktykami handlowymi w łańcuchu dostaw produktów rolnych i spożywczych w chwili przyjęcia przepisów litewskich (pkt 53 wyroku). Następnie stwierdził, że harmonizacja na gruncie rozporządzenia nr 1308/2013 w dziedzinie stosunków umownych między stronami umowy pisemnej o dostawę mleka surowego nie ma charakteru wyczerpującego. Tym samym

¹⁸ Por. wyrok TSUE w sprawie C-373/11, Panellinios Sindesmos Viomikhion Metapoiisis Kapnou, pkt 37. Szerzej: P. Popardowski, *Reguły konkurencji w rolnictwie w prawodawstwie Unii Europejskiej*, Warszawa 2019, s. 176. Autor podkreśla, że w świetle tego orzeczenia funkcjonowanie konkurencji na rynkach produktów rolnych stanowi element niezbędny do właściwego realizowania WPR.

¹⁹ Wyrok TSUE z 9 września 2003 r., sygn. akt: C-137/00, Milk Marque i National Farmers' Union, ECLI:EU:C:2003:429, pkt 67.

²⁰ P. Popardowski, *Reguły konkurencji...*, s. 241.

²¹ Ibidem.

²² Dyrektywa nr 2019/633 Parlamentu Europejskiego i Rady z 17 kwietnia 2019 r. w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych w relacjach między przedsiębiorcami w łańcuchu dostaw produktów rolnych i spożywczych (Dz. Urz. UE L 111, s. 59).

rozporządzenia tego nie można interpretować jako zakazującego państwom członkowskim przyjmowania jakichkolwiek środków w tym zakresie (pkt 45 wyroku).

Z tego rozstrzygnięcia należy wyciągnąć wniosek, że państwa członkowskie mają uzupełniającą kompetencję do przyjęcia środków w dziedzinie zwalczania nieuczciwych praktyk handlowych, w wyniku których uregulowany zostaje proces swobodnego negocjowania cen, nawet jeżeli środki te mają wpływ na zasadę swobodnego negocjowania ceny należnej za dostawę mleka surowego wynikającą z art. 148 rozporządzenia nr 1308/2013, a tym samym na funkcjonowanie rynku wewnętrznego w danym sektorze²³.

Trzeba jednak podkreślić, że tego rodzaju środki krajowe powinny odpowiadać wymogom zasady proporcjonalności, tj. być odpowiednie do zapewnienia realizacji zamierzonego celu i nie wykroczyć poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia (pkt 56 wyroku). Ocena proporcjonalności przepisów krajowych jest zatem decydująca dla rozstrzygnięcia o ich zgodności lub niezgodności z prawem UE. Znaczenie zasady proporcjonalności, która jest zasadą ogólną prawa UE²⁴, jest zatem kolejny raz odzwierciedlone na gruncie orzeczenia w sprawie C-2/18.

Owo badanie proporcjonalności należy przeprowadzić z uwzględnieniem celów WPR, a także właściwego funkcjonowania WRR, co wymaga wyważenia między tymi celami a celem realizowanym przez uregulowania krajowe, tj. w tym przypadku celem zwalczania nieuczciwych praktyk handlowych (pkt 57 wyroku).

Trybunał przeprowadził szczegółową analizę proporcjonalności przepisów litewskich i uznał, że przepisy te mogą być odpowiednie do realizacji zamierzonego celu (pkt 58–62 wyroku). Zapewniają one bowiem, że podmiot skupujący oferuje identyczną cenę podstawową wszystkim producentom znajdującym się w porównywalnej sytuacji w odniesieniu do obiektywnego kryterium, tj. dziennej ilości sprzedanego mleka. Trybunał zauważył przy tym, że takie kryterium dopuszczone jest również w art. 148 ust. 4 akapit drugi lit. a) rozporządzenia nr 1308/2013, który zezwala państwom członkowskim na nałożenie na strony umowy obowiązku uzgodnienia relacji między daną dostarczoną ilością mleka a ceną do zapłaty za tę dostawę²⁵.

W ramach dalszej analizy Trybunał podkreślił, że przepisy litewskie gwarantują to, iż producenci mleka nienależący do uznanej organizacji producentów mleka nie będą

²³ W tym kontekście warto raz jeszcze zwrócić uwagę na utrwalone orzecznictwo Trybunału, zgodnie z którym ustanowienie WRR nie stoi na przeszkodzie temu, aby państwa członkowskie stosowały zasady krajowe, które realizują inny cel interesu ogólnego niż cele wyznaczone przez WRR, nawet jeżeli zasady te mogą mieć wpływ na funkcjonowanie rynku wewnętrznego w danym sektorze. Por. wyrok TSUE z 16 stycznia 2003 r., sygn. akt: C-462/01, Hammarsten, ECLI:EU:C:2003:33, pkt 31.

²⁴ J. McMahon, *EU agricultural law*, Oxford 2007, s. 30; A. Jurcewicz, P. Popardowski, J. Zięba, *Prawne podstawy Wspólnej Polityki Rolnej*, w: A. Jurcewicz (red.), *Prawo i polityka rolna Unii Europejskiej*, Warszawa 2010, s. XXVI–23; A. Frąckowiak-Adamska, *Zasada proporcjonalności jako gwarancja swobód rynku wewnętrznego Wspólnoty Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 80.

²⁵ Szerzej o znaczeniu art. 148 ust. 4 akapit drugi lit. a) ppkt i) rozporządzenia nr 1308/2013: I. Lipińska, *Wpływ rozporządzenia UE nr 2017/2393...*, s. 96.

zmuszeni z powodu braku równowagi sił przetargowych do tego, by godzić się na warunki zakupu mleka surowego narzucone im przez przetwórców i akceptować bardzo niskie ceny, podczas gdy inni producenci, choć tej samej wielkości, korzystaliby z wyższych cen wynikających z równiejszych negocjacji. Przepisy litewskie mogą zatem – w ocenie Trybunału – zapobiec ryzyku, iż będący słabszą stroną umowy producent rolny nienależący do uznanej organizacji producentów będzie zmuszony do zaakceptowania nieuzasadnionych obniżek cen (pkt 59–62 wyroku).

W zakresie oceny wymogu konieczności przepisów krajowych Trybunał wskazał, że wymóg ten należy analizować w kontekście specyfiki sektora mleka na Litwie, który cechuje się brakiem skutecznej konkurencji ze względu na nieuczciwe praktyki handlowe. Nie bez znaczenia są też właściwości samego mleka surowego, które jest produktem łatwo psującym się, co nie pozwala producentom na wejście w spór z podmiotami skupującymi (pkt 64 wyroku).

Trybunał uznał ostatecznie, że mając na uwadze cele WPR i prawidłowe funkcjonowanie WOPR, przepisy litewskie nie wykraczają poza to, co jest konieczne do osiągnięcia zamierzonych przez nie celów, co jednak powinien ustalić sąd odsyłający.

Analizując wywód Trybunału, zasadne wydaje się stwierdzenie, że o pozytywnej ocenie przepisów litewskich w zakresie spełnienia wymogu konieczności zdecydowało uwzględnienie przez te przepisy elementu jakości mleka, który wpływał na sposób obliczania ceny. Cena zakupu płacona danemu producentowi mleka surowego, który nie należy do uznanej organizacji producentów mleka, mogła bowiem zależeć od grupy, do której został on zaklasyfikowany na podstawie ilości sprzedawanego surowca, oraz od warunków dostawy mleka, jak również jego składu i jakości. Tego rodzaju regulacje współbrzmiały z art. 148 ust. 2 lit. c) ppkt (i) rozporządzenia nr 1308/2013, z którego wynika, że cena może być obliczana przez połączenie różnych czynników określonych w umowie, które mogą obejmować jakość lub skład dostarczonego mleka surowego.

Reasumując, w odpowiedzi na pytanie pierwsze Trybunał orzekł, że art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 należy interpretować w ten sposób, iż nie sprzeciwia się on uregulowaniu krajowemu, które w celu zwalczania nieuczciwych praktyk handlowych zakazuje podmiotom skupującym mleko surowe płać różną cenę zakupu producentom, których trzeba uznać za należących do tej samej grupy, o ile uregulowanie to jest odpowiednie do zapewnienia realizacji zamierzonego celu i nie wykracza poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia, a co powinien ustalić sąd odsyłający.

Z kolei odpowiedź na pytanie drugie stanowiła, że art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się on uregulowaniu krajowemu, które w celu zwalczania nieuczciwych praktyk handlowych zakazuje podmiotowi skupującemu mleko surowe obniżania bez uzasadnienia ceny uzgodnionej z producentem i uzależnia każde obniżenie ceny o ponad 3% od uzyskania zezwolenia właściwego organu krajowego.

4. Opinia rzecznika generalnego Trybunału

W kontekście poruszanej problematyki interesująca jest analiza opinii rzecznika generalnego Michała Bobeka, który zaproponował Trybunałowi udzielenie odpowiedzi na pytania prejudycjalne o całkowicie odmienną treść od tej, którą przyjęli unijni sędziowie. Rzecznik uznał bowiem przepisy litewskie za niezgodne z art. 148 ust. 4 rozporządzenia (UE) nr 1308/2013²⁶.

Odnosząc się do stanowiska rzecznika generalnego, warto zwrócić uwagę na – jak się wydaje – najbardziej newralgiczny punkt jego analizy. Dotyczy on oceny zakresu harmonizacji przyjętego w rozporządzeniu nr 1308/2013 w odniesieniu do stosunków umownych między stronami umowy pisemnej o dostawę mleka surowego. Rzecznik sam wyjaśnił, że: „Aby udzielić odpowiedzi na pytania zadane przez sąd odsyłający, konieczne jest stwierdzenie, po pierwsze, jaki jest dokładny zakres i jaka jest wykładnia przepisu zawartego w art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013. Po drugie, należy zbadać, czy zachodzi konflikt między tym przepisem a spornymi przepisami krajowymi. Jeżeli tak jest, kolidujący przepis krajowy mógłby być zgodny z prawem Unii – z zastrzeżeniem wymogów zasady proporcjonalności – jedynie wówczas, gdyby realizował cele o różnym charakterze” (pkt 46 opinii).

W tym zakresie rzecznik generalny doszedł do wniosku, że cele realizowane przez regulacje litewskie nie są celami o innym charakterze niż cele zawarte w art. 148 ust. 4 ww. rozporządzenia. Wskazał on, że przepisy litewskiej ustawy „realizują cele tego samego rodzaju co cele, które są nieodłącznie związane z art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 i które zostały już uwzględnione przez prawodawcę unijnego przy jego przyjmowaniu”, przez co „prawo Unii wyklucza sporne przepisy krajowe”²⁷.

²⁶ Opinia rzecznika generalnego Michała Bobeka przedstawiona 7 marca 2019 r. w sprawie C-2/18, Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė, ECLI:EU:C:2019:180, pkt 92.

²⁷ Cytowany fragment stanowi tłumaczenie własne na język polski z oryginalnej, francuskiej wersji opinii rzecznika generalnego. Należy bowiem zauważyć, że w tłumaczeniu oficjalnym na język polski wystąpił poważny błąd skutkujący całkowitą sprzecznością z fragmentem opinii rzecznika generalnego w oryginalnej wersji językowej. Francuskie brzmienie omawianego fragmentu opinii jest następujące: „Au terme de cette analyse, je suis contraint de conclure que l’article 3, paragraphe 3, points 1 et 3, et l’article 5 de la loi portant interdiction des pratiques déloyales s’avérant poursuivre des objectifs d’une même nature que ceux qui sont inhérents à l’article 148, paragraphe 4, du règlement no 1308/2013 et que le législateur européen a déjà pris en considération lors de l’adoption de cet article, les règles nationales en cause sont exclues par le droit de l’Union” – por. pkt 47 opinii rzecznika generalnego w sprawie C-2/18. Tłumaczenie na język angielski tego fragmentu opinii zostało wykonane poprawnie i brzmi następująco: „Having carried out that analysis, I am bound to conclude that, since Article 3(3)(1) and (3) and Article 5 of the Law on the prohibition of unfair practices do appear to pursue the same type of objectives that are already inherent in Article 148(4) of Regulation No 1308/2013 and were already taken into consideration by the EU legislature when enacting that provision, the national rules at issue are precluded by EU law”. Tymczasem oficjalne tłumaczenie tego fragmentu opinii na język polski, zawierające moim zdaniem ewidentny błąd, brzmi następująco: „Przeprowadziwszy tę analizę, zmuszony je-

Wynika z tego, że rzecznik uznał, iż art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 uregulował w sposób wyczerpujący zasady zawierania umów o dostawy mleka surowego, przez co państwa członkowskie nie miały już kompetencji do przyjmowania przepisów krajowych w tym obszarze w zakresie, w jakim miałyby one służyć ochronie przed nieuczciwymi praktykami handlowymi. Ponadto analizując przepisy litewskie w świetle przepisów harmonizujących, rzecznik generalny stwierdził ich sprzeczność z art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013, wskazując: „Chociaż mam świadomość rzeczywistości gospodarczej [...], jednak nie potrafię znaleźć możliwości pogodzenia takich przepisów krajowych z jasno określoną zasadą, w myśl której strony umowy mogą swobodnie negocjować wszystkie elementy umowy” (pkt 77 opinii).

Zasadny wydaje się więc wniosek, że uznanie przez rzecznika generalnego, iż cele przyświecające przepisom litewskim zostały „już uwzględnione” w ramach rozporządzenia nr 1308/2013 oraz że przepisy te wchodzą w konflikt normatywny (pkt 86 opinii) z wynikającą z art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 swobodą negocjowania umów o dostawę mleka surowego, doprowadziło go do zaproponowania treści odpowiedzi na pytania prejudycjalne, która nie została uwzględniona przez Trybunał²⁸.

5. Komentarz i uwagi końcowe

Orzeczenie prejudycjalne w sprawie C-2/18 należy ocenić jako ważny wyrok w zakresie wykładni unijnych przepisów dotyczących stosunków umownych na rynku mleka surowego. Wykładnia, jakiej dokonał Trybunał, ma bowiem istotne znaczenie dla oceny możliwości podejmowania działań legislacyjnych przez państwa członkowskie w tym obszarze.

Przyjęcie przez Trybunał stanowiska, że harmonizacja w zakresie umów o dostawę mleka surowego nie ma charakteru wyczerpującego, ma wiele konsekwencji.

Po pierwsze, na gruncie omawianego wyroku można stwierdzić, że państwa członkowskie mają co do zasady kompetencję uzupełniającą do przyjmowania przepisów krajowych w obszarze stosunków umownych na rynku mleka surowego. Innymi słowy, nie jest możliwe wykluczenie przepisu krajowego tylko dlatego, że dotyczy on mleka, czyli produktu rolnego objętego jednolitą WORR. Co więcej, przepisu krajowego regulującego kalkulowanie cen za mleko nie można wykluczyć z tego powodu, że dotyczy kwestii kształtowania cen, objętej zakresem art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013.

stem stwierdzić, że ponieważ art. 3 ust. 3 pkt 1, 3 i art. 5 ustawy o zakazie nieuczciwych praktyk nie wydają się realizować celów tego samego rodzaju co cele, które są nieodłącznie związane z art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 i które zostały uwzględnione przez prawodawcę unijnego przy jego przyjmowaniu, prawo Unii wyklucza sporne przepisy krajowe”.

²⁸ Rzecznik oparł się wyroku TSUE w sprawie C-462/01, Hammarsten, zgodnie z którym: „W sytuacji, gdy sporne przepisy służą realizacji tych samych celów co kolidujący z nimi przepis prawa Unii, przepisy krajowe są wykluczone” – por. pkt 34 i nast. tego wyroku.

Po drugie, opierając się na wyroku w sprawie C-2/18 można stwierdzić, że przyjmowanie niejako *a priori* założenia o wyczerpującym charakterze harmonizacji w obszarze rynków rolnych nie jest obecnie zasadne (pkt 25 opinii). Takie założenie mogło powstać w wyniku długoletniej linii orzeczniczej Trybunału, zgodnie z którą w dziedzinach objętych WRR, zwłaszcza gdy ta wspólna organizacja opiera się na wspólnym systemie cen, państwa członkowskie nie mają już kompetencji do interweniowania za pomocą jednostronnie wydanych przepisów krajowych w mechanizm powstawania tych cen, które są uregulowane przez wspólną organizację rynku na tym samym etapie produkcji²⁹.

W tym kontekście należy przypomnieć – za rzecznikiem generalnym – że aktualnie WRR nie opiera się już na wspólnym systemie cen (pkt 23 opinii)³⁰. W efekcie kolejnych reform WPR uległa bowiem głębokim przemianom. Ukierunkowanie tej polityki na zapewnienie dochodów rolnikom, których dotyczył system cen i interwencji, ewoluowało w stronę liberalizacji rynku i kształtowania się cen w wyniku swobodnej konfrontacji podaży i popytu³¹. Zastosowanie linii orzeczniczej wskazującej na brak kompetencji państw członkowskich do przyjmowania przepisów krajowych w obszarze rynków rolnych powinno zatem każdorazowo być dokładnie weryfikowane. Jak pokazuje bowiem wyrok w sprawie C-2/18, Trybunał dostrzegł obszary, które nie zostały wyczerpująco zharmonizowane w ramach tego – jak się uтарыło przyjmować – „kompletnego systemu”.

W świetle wyroku w sprawie C-2/18 należy więc rozumieć, że rozporządzenie nr 1308/2013 nie reguluje wszystkich obszarów składających się na funkcjonowanie rynku mleka. W szczególności obszar zwalczania nieuczciwych praktyk handlowych nie został uregulowany w ramach tego rozporządzenia w takim stopniu, aby można było przyjąć, że nastąpiła jego harmonizacja wyczerpująca. W tej sytuacji przyjmowanie przez ustawodawcę krajowych przepisów na poziomie państwa członkowskiego realizujących cel ochrony producenta rolnego przed nieuczciwymi praktykami handlowymi ze strony silniejszych podmiotów skupujących jest – jak widać na przykładzie Litwy – dopuszczalne. Cel ten bowiem – wbrew temu, co wyraził rzecznik generalny w swojej opinii – nie został objęty rozporządzeniem nr 1308/2013.

Po trzecie, analizując znaczenie wyroku w sprawie C-2/18 dla państw członkowskich, należy wskazać na nadchodzące zmiany prawne związane z przyjęciem wspomnianej już dyrektywy nr 2019/633 w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych w relacjach między przedsiębiorcami w łańcuchu dostaw produktów rolnych i spoży-

²⁹ Wyrok TSUE z 26 maja 2005 r., sygn. akt: C-283/03, Kuipers, ECLI:EU:C:2005:314, pkt 42.

³⁰ Szeroko na temat mechanizmów funkcjonowania wspólnej organizacji rynku mleka i produktów mleczarskich w ujęciu historycznym: E. Tomkiewicz, *Limitowanie produkcji w ustawodawstwie rolnym Wspólnoty Europejskiej*, Warszawa 2000, s. 129–163.

³¹ Opinia rzecznika generalnego Yves’a Bota przedstawiona 3 września 2015 r. w sprawie C-333/14, Scotch Whisky Association i in. przeciwko Lord Advocate i Advocate General for Scotland, ECLI:EU:C:2015:527, pkt 30–33. Analiza dotyczy rynku wina.

czych³². Państwa członkowskie mają obowiązek przyjęcia przepisów wdrażających tę dyrektywę do 1 maja 2021 r. oraz rozpoczęcia ich stosowania najpóźniej 1 listopada 2021 r. Oznacza to przyjęcie na poziomie unijnym jednolitych, zharmonizowanych zasad dotyczących zwalczania nieuczciwych praktyk handlowych w sektorze rolnym przy uwzględnieniu faktu, że dyrektywa wiąże państwa członkowskie w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty, pozostawiając jednak organom krajowym swobodę wyboru formy i środków (art. 288 TFUE). Warto też zauważyć, że już teraz, tj. w trwającym okresie transpozycji, państwa członkowskie są zobowiązane do powstrzymania się od przyjmowania przepisów, które poważnie zagrażałyby osiągnięciu rezultatu wskazanego przez tę dyrektywę³³. Z kolei w razie przyjęcia przepisów krajowych przed wejściem w życie dyrektywy, tak jak w omawianym przypadku litewskim, organy i sądy krajowe powinny powstrzymać się od dokonywania ich wykładni w sposób poważnie zagrażający – już po upływie terminu transpozycji dyrektywy – osiągnięciu zamierzonego przez nią celu³⁴. Z całą pewnością dyrektywa ta i sposób jej wdrożenia będą uwzględniane przez Trybunał w przypadku ewentualnych spraw dotyczących oceny zgodności z prawem UE regulacji krajowych odnoszących się do stosunków umownych w obszarze rynków rolnych. Nie tylko bowiem przepisy rozporządzenia nr 1308/2013, ale także przepisy przedmiotowej dyrektywy będą rozpatrywane pod kątem poziomu harmonizacji w odniesieniu do konkretnych rozwiązań prawnych i realizowanych przez nie celów³⁵.

Po czwarte, wyrok w sprawie C-2/18 skłania do odniesienia się do określonych tez z orzecznictwa Trybunału i sformułowania wniosków. Zgodnie ze stanowiskiem Trybunału: „Nawet jeżeli dana sprawa nie została uregulowana wyczerpująco przez wspólną organizację rynku, przepisy zakłócające jej właściwe funkcjonowanie są wykluczone prawem Unii”³⁶. Jeśli stanowisko to zestawia się z przywołanym już orzecznictwem, zgodnie z którym: „Samo ustanowienie wspólnej organizacji rynku nie ma skutku w postaci wyłączenia producentów rolnych z przepisów krajowych, które

³² Szeroko na temat dyrektywy nr 2019/633: F. Cafaggi, P. Iamiceli, *Unfair Trading Practices in Food Supply Chains. Regulatory Responses and Institutional Alternatives in the Light of the New EU Directive*, „European Review of Private Law” 2019, nr 27, s. 1075–1113.

³³ Wyrok TSUE z 18 grudnia 1997 r., sygn. akt: C-129/96, *Inter-Environnement Wallonie*, ECLI:EU:C:1997:628, pkt 45.

³⁴ Wyrok TSUE z 27 października 2016 r., sygn. akt: C439/16 PPU, *Milev*, ECLI:EU:C:2016:818, pkt 32.

³⁵ W sprawie C-2/18 Trybunał nie analizował przepisów litewskich w kontekście dyrektywy nr 2019/633, ponieważ sąd odsyłający przesłał wniosek o wydanie orzeczenia prejudycjalnego przed wejściem w życie tej dyrektywy. Trybunał dodał jednocześnie, na co już zwrócono uwagę, że przyjęcie ww. dyrektywy potwierdza brak wyczerpującej harmonizacji w dziedzinie walki z nieuczciwymi praktykami handlowymi w łańcuchu dostaw produktów rolnych i spożywczych w chwili przyjęcia przepisów krajowych (przepisy litewskie były przyjęte przed wejściem w życie dyrektywy nr 2019/633) – por. pkt 52–55 wyroku TSUE w sprawie C-2/18

³⁶ Wyrok TSUE z 19 marca 1998 r., sygn. akt: C-1/96, *Compassion in World Farming*, ECLI:EU:C:1998:113, pkt 41.

mają służyć realizacji celów innych niż objęte wspólną organizacją, nawet jeżeli takie przepisy mogą mieć wpływ na funkcjonowanie rynku w danym sektorze³⁷, powstaje pewna wątpliwość. Pobieżna analiza tych linii orzeczniczych mogłaby wskazywać, że są one sprzeczne. Po dokładniejszej analizie można jednak dojść do wniosku, że się uzupełniają. Zasadne wydaje się ich rozumienie w następujący sposób: jeżeli przepisy krajowe przyjęte w wykonaniu kompetencji uzupełniającej „mają wpływ” na przepisy harmonizujące, to nie są one *a priori* wykluczone, pod warunkiem jednak, że będą odpowiadać zasadzie proporcjonalności. Z kolei badanie spełnienia wymogów wynikających z zasady proporcjonalności należy przeprowadzić z uwzględnieniem celów WPR, a także właściwego funkcjonowania WOPR, co wymaga wyważenia między tymi celami a celem realizowanym przez uregulowanie krajowe³⁸. Takie wnioski można wysnuć właśnie w kontekście sprawy C-2/18, w której Trybunał uznał, że art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 nie sprzeciwia się regulacjom krajowym, choć początkowo wydawało się, że kolizja pomiędzy nimi jest ewidentna.

Na koniec należy stwierdzić, że wyrok w sprawie C-2/18 może mieć znaczenie dla państw członkowskich zainteresowanych działaniami ustawodawczymi w odniesieniu do rynku mleka. Co istotne, może on też mieć znaczenie dla analizy dopuszczalności krajowych rozwiązań legislacyjnych w odniesieniu do potencjalnych regulacji w obszarze pozostałych produktów rolnych³⁹. Warto bowiem zwrócić uwagę, że brzmienie art. 148 ust. 4 rozporządzenia nr 1308/2013 jest zbieżne z brzmieniem art. 168 ust. 6 tego rozporządzenia, który reguluje stosunki umowne w odniesieniu do produktów rolnych innych niż produkty sektora mleka i przetworów mlecznych oraz sektora cukru⁴⁰. Należy przy tym pamiętać, że analiza dopuszczalności środków krajowych powinna uwzględniać nie tylko zakres harmonizacji w danym obszarze, ale także wymogi zasady proporcjonalności. Ponadto należy mieć na uwadze poczynione wyżej zastrzeżenia związane z potencjalnym wpływem dyrektywy nr 2019/633 na ocenę zakresu harmonizacji w obszarze stosunków umownych w sektorze rolnym.

OPRAC. BEATA WŁODARCZYK

³⁷ Wyroki TSUE: z 6 października 1987 r., sygn. akt: C-118/86, Nertsvoederfabriek Nederland, ECLI:EU:C:1987:424, pkt 12; z 1 kwietnia 1982 r., sygn. akt: od C-141/81 do C-143/81, Holdijk i in., ECLI:EU:C:1982:122, pkt 12-13.

³⁸ Podobnie wyrok TSUE z 23 grudnia 2015 r., sygn. akt: C-333/14, Scotch Whisky Association i in., ECLI:EU:C:2015:845, pkt 28.

³⁹ Zgodnie z art. 1 rozporządzenia nr 1308/2013 rozporządzenie to dotyczy wszystkich produktów rolnych wymienionych w załączniku I do TFUE, z wyjątkiem produktów rybołówstwa i akwakultury, określonych w unijnych aktach ustawodawczych dotyczących wspólnej organizacji rynków produktów rybołówstwa i akwakultury.

⁴⁰ Artykuł 168 rozporządzenia nr 1308/2013 ma zastosowanie do wszystkich produktów rolnych oprócz produktów rolnych należących do sektora mleka i cukru, które są uregulowane odpowiednio przepisami art. 148 i art. 125 rozporządzenia nr 1308/2013.